

**Міністерство освіти і науки України
Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова**

Пидюра Іван Петрович

УДК 37.013.42 (043.3)

**ПЕДАГОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕСОЦІАЛІЗАЦІЇ ВИХОВАНЦІВ
ЦЕНТРІВ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ДІТЕЙ**

13.00.05 – соціальна педагогіка

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ – 2017

Дисертація є рукописом.

Роботу виконано в Національному педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник - доктор педагогічних наук, професор
Вайнола Ренате Хейкїївна,
Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова,
професор кафедри соціальної педагогіки.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Архипова Світлана Петрівна,
Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького,
завідувач кафедри соціальної роботи
і соціальної педагогіки;

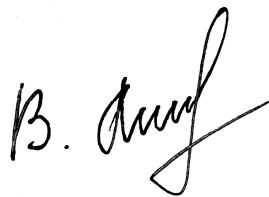
кандидат педагогічних наук, доцент
Кальченко Лариса Володимирівна,
Львівський національний педагогічний
університет імені Івана Франка,
доцент кафедри корекційної педагогіки та інклюзії.

Захист відбудеться «21» грудня 2017 року о 13:00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.053.09 у Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова, 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий «20» листопада 2017 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Л. М. Вольнова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Сучасний розвиток державної сімейної політики в Україні актуалізує проблему відродження престижу сім'ї як соціального інституту та гаранта захисту прав дитини. Особливо актуальним це завдання постає у вирішенні проблем безпритульних та бездоглядних дітей. Втрата батьківської турботи, руйнування сімейних цінностей спричиняє реальну загрозу для психоемоційного, інтелектуального та фізичного розвитку дитини. Сучасні заклади освіти не в змозі повноцінно виконати завдання соціального захисту та реабілітації дітей такої категорії.

Серед пріоритетів державної політики щодо соціального захисту дітей, які залишилися без належного батьківського піклування та виховання, визначено: встановлення та підвищення ефективності опіки і піклування; забезпечення державної фінансової підтримки шляхом запровадження єдиного механізму соціальної допомоги в усіх регіонах України; реформування системи закладів усіх форм власності для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, а також створення закладів нового типу.

Законодавчо ці положення підкріплені Указом Президента України «Про першочергові заходи щодо захисту прав дітей» (2005 р.), Законом України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування» (2007 р.), Типовим положенням про Центр соціально-психологічної реабілітації дітей, Державною цільовою програмою реформування системи закладів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування (2007 р.), Національною стратегією реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017-2026 роки (2017 р.).

Центри соціально-психологічної реабілітації дітей нині є найбільш ефективними закладами системи соціального захисту, що можуть систематично та послідовно вирішувати завдання корекційно-реабілітаційної роботи, орієнтуючи її як на саму дитину, так і на її біологічну сім'ю. Згідно з даними статистичних звітів Державного департаменту з усиновлення та захисту прав дітей (2014 р.) нині в Україні функціонує понад 120 Центрів соціально-психологічної реабілітації дітей, в яких протягом року проходить реабілітацію понад 5000 дітей. Попри різноманітність послуг означених Центрів (соціально-психолого-педагогічна діагностика, реабілітація, соціально-медичні, юридичні консультативні послуги), наразі їхня діяльність не дозволяє повною мірою здійснювати ресоціалізацію дезадаптованих неповнолітніх та повертати їх у суспільство повноцінними громадянами.

З огляду на вищезазначене, можна говорити про необхідність удосконалення ресоціалізаційного напрямку соціально-педагогічної роботи з дітьми в Центрах, обґрунтування та розробки ефективного педагогічного забезпечення, що сприятиме змінам у поведінці дитини, а отже, природному входженню в суспільство.

Результати й висновки дослідників, висвітлені у наукових працях з проблеми ресоціалізації вихованців у Центрах соціально-психологічної реабілітації, представлені за такими основними напрямками: теорії та технології соціально-педагогічної роботи з бездоглядними та безпритульними дітьми (Т. Алексєєнко,

С. Архипова, Л. Завацька, Л. Канішевська, А.Капська, О. Кузьміна, В. Штифурак та ін.); науково-теоретичні засади соціально-правового, соціально-педагогічного та соціального захисту дитинства (Н. Агаркова, І. Зверева, О. Караман, Ж. Петрочко, І. Пеша та ін.); соціальні причини появи явища дитячої бездоглядності (О. Вакуленко, Л. Волинець, А. Зінченко, Н. Максимова, Л. Мардахаєв та ін.); соціально-педагогічні умови ресоціалізації особистості в реабілітаційному процесі (О. Грачова, В. Демчук, Є. Дубровська, Н. Мирошніченко та ін.); особливості професійної діяльності соціального педагога за напрямком ресоціалізації (Л. Артющкіна, Р. Вайнола, Н. Заверико, О. Карпенко, Л. Міщик, А. Поляничко, С. Харченко та ін.); соціально-психологічні механізми роботи з асоціалізованими дітьми (О. Безпалько, Л. Линник, Л. Оліференко, Л. Рень, Є. Холостова, В. Шульга та ін.); соціально-психологічні властивості асоціалізованих дітей (І. Дубровіна, А. Кацero, В. Мухіна, З. Матейчик, А. Прихожан, С. Ставицька та ін.).

Вивченням прагнення особистості до змін у власному житті займалися зарубіжні дослідники: А.Адлер, Е. Еріксон, А. Маслоу, К. Роджерс, К. Юнг та ін.

Особливості виховання дітей із неблагополучних, кризових сімей, що потребують психолого-педагогічної допомоги, виокремлено в працях А. Антонова, А. Відченко, С. Воронова, С.Коношенка, О. Максимович, Т. Титаренко та ін.

Різні аспекти профілактики та подолання явища дитячої бездоглядності розглядалися у дисертаційних дослідженнях Т. Бессонової, Т.Журавель, Л. Кальченко, А. Кацero, Н. Павлик та ін. У дисертаціях останніх років (М. Сидорчук, К. Сергєєва) розкрито особливості соціалізації та самоактуалізації дітей в умовах Центрів соціально-педагогічної реабілітації.

Вивчення наукових джерел, нормативно-правових актів, а також практики функціонування Центрів соціально-психологічної реабілітації дітей дозволило виявити низку *суперечностей* між:

- потребою оптимізації соціально-педагогічної роботи з вихованцями Центрів соціально-психологічної реабілітації дітей та реальним станом проблеми;
- необхідністю мінімізації негативних впливів соціального середовища на особистість та особливостями виховання дитини в умовах Центрів соціально-психологічної реабілітації дітей;
- об'єктивною доцільністю впровадження педагогічного забезпечення ресоціалізації вихованців Центрів соціально-психологічної реабілітації дітей та відсутністю відповідного науково-методичного підґрунтя.

Таким чином, актуальність окресленої проблеми, її недостатня наукова розробленість у сучасній педагогічній теорії і практиці та визначені суперечності зумовили вибір теми дисертаційного дослідження: ***«Педагогічне забезпечення ресоціалізації вихованців Центрів соціально-психологічної реабілітації дітей»***.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до тематичного плану науково-дослідної роботи кафедри соціальної педагогіки Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова і є складовою комплексної проблеми «Психолого-педагогічні засади професійної підготовки студентів до соціально-педагогічної діяльності».

Тема дисертації затверджена Вченою радою Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (протокол №6 від 30.01.14 р.) та узгоджена в бюро Міжвідомчої Ради з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол №7 від 30.09.2014 р.).

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати сутність і складові педагогічного забезпечення процесу ресоціалізації вихованців Центрів соціально-психологічної реабілітації дітей та здійснити оцінку ефективності його впровадження.

Відповідно до мети було визначено такі **завдання дослідження**:

1. Розкрити сутність процесу ресоціалізації особистості та виявити особливості процесу ресоціалізації вихованців Центрів соціально-психологічної реабілітації дітей.

2. Обґрунтувати критерії, виявити показники та визначити рівні ресоціалізації вихованців Центрів соціально-психологічної реабілітації дітей.

3. Розробити складові педагогічного забезпечення ресоціалізації вихованців Центрів соціально-психологічної реабілітації дітей.

4. Здійснити оцінку ефективності впровадження педагогічного забезпечення ресоціалізації вихованців Центрів соціально-психологічної реабілітації дітей.

Об'єкт дослідження – процес ресоціалізації вихованців Центрів соціально-психологічної реабілітації дітей.

Предмет дослідження – складові педагогічного забезпечення ресоціалізації вихованців Центрів соціально-психологічної реабілітації дітей.

З метою розв'язання окреслених завдань використано такі **методи дослідження**: *теоретичні* – аналіз філософської, соціологічної, психологічної та соціально-педагогічної літератури з метою виявлення сутності та специфіки ресоціалізації вихованців у Центрах соціально-психологічної реабілітації дітей; аналіз, узагальнення теоретичних підходів до проблеми дослідження з метою визначення напрямів діяльності фахівців Центрів соціально-психологічної реабілітації дітей, обґрунтування змісту педагогічного забезпечення ресоціалізації вихованців у Центрах соціально-психологічної реабілітації дітей; *емпіричні* – анкетування, спостереження, тестування, аналіз діяльності фахівців Центрів соціально-психологічної реабілітації дітей з метою визначення критеріїв, показників та рівнів ресоціалізації вихованців; *педагогічний експеримент* (констатувальний, формувальний, контрольний) з метою виявлення рівня ресоціалізації вихованців та перевірки ефективності педагогічного забезпечення процесу ресоціалізації; *методи математичної обробки даних* для аналізу і визначення ефективності впливу педагогічного забезпечення на процес ресоціалізації вихованців Центрів соціально-психологічної реабілітації дітей.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що в роботі:

- *вперше* розкрито поняття «ресоціалізація вихованців Центрів соціально-психологічної реабілітації дітей»; виявлено особливості процесу ресоціалізації вихованців Центрів соціально-психологічної реабілітації дітей; теоретично обґрунтовано складові педагогічного забезпечення ресоціалізації вихованців Центрів соціально-психологічної реабілітації дітей; розроблено критерії, показники,

рівні ресоціалізації вихованців Центрів соціально-психологічної реабілітації дітей та механізми і шляхи їх реалізації;

- *уточнено* трактування понять «ресоціалізація особистості», «педагогічне забезпечення» та характеристику напрямів ресоціалізації вихованців Центрів соціально-психологічної реабілітації дітей;

- *подальшого розвитку* набули форми та методи ресоціалізації вихованців Центрів соціально-психологічної реабілітації дітей.

Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає у: впровадженні в практику роботи Центрів соціально-психологічної реабілітації якісно нового педагогічного забезпечення процесу ресоціалізації вихованців Центрів соціально-психологічної реабілітації дітей; розробці комплексної програми ресоціалізації вихованців Центрів соціально-психологічної реабілітації дітей «Ти здатен на більше!», яка містить три взаємопов'язані модулі («Не втрачаймо час», «Світ від А до Я», «Разом цікавіше»); розробці методичних рекомендацій для соціальних педагогів, вихователів щодо підвищення ефективності діяльності з ресоціалізації вихованців Центрів соціально-психологічної реабілітації дітей.

Матеріали дослідження можуть бути використані у системі підготовки та підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників, які спеціалізуються на роботі Центрів соціально-психологічної реабілітації дітей; у практичній роботі соціальних педагогів, соціальних працівників; у процесі підготовки майбутніх соціальних педагогів під час викладання курсів «Соціальна педагогіка», «Соціально-педагогічна робота в закладах освіти», «Технології соціально-педагогічної роботи».

Результати дослідження впроваджено у практику роботи Центру соціально-психологічної реабілітації дітей №1 м. Києва (довідка №069012/254 від 14.06.2017 р.), Київського обласного центру соціально-психологічної реабілітації дітей «Оберіг» м. Богуслав, Київської області (довідка №69 від 29.05.2017 р.), Черкаського навчально-реабілітаційного центру Черкаської обласної ради, м. Черкаси, Черкаської області (довідка №241 від 26.10.2017 р.), Служби у справах дітей Богуславської районної державної адміністрації Київської області (довідка №11 від 13.01.2017 р.), а також у навчально-виховний процес Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (довідка №0710/1162 від 26.06.2017 р.), Богуславської філії Міжрегіональної Академії Управління Персоналом (довідка №9 від 29.05.2017 р.). Дослідження проводилося протягом 2015-2017 рр., ним було охоплено 382 особи, з яких: 158 вихованців (80 хлопців та 78 дівчат, вік яких становив від 12 до 18 років), 200 батьків (або осіб, що їх замінюють) та 24 фахівці Центрів соціально-психологічної реабілітації дітей.

Особистий внесок здобувача. У статті «Порушення процесу соціалізації у дітей, потенційних вихованців Центрів соціально-психологічної реабілітації дітей», опублікованій у співавторстві з Р. Вайнолою, авторським є висвітлення основних проблем сьогодення, що впливають на порушення процесу соціалізації дітей. У статті «Изучение потребностей воспитанников Центров социально-психологической реабилитации детей как важная составляющая ресоциализации», опублікованій у співавторстві з Р. Вайнолою, авторським є висвітлення основних потреб вихованців Центрів соціально-психологічної реабілітації дітей, які необхідно враховувати при

здійсненні соціально-педагогічної роботи. У статті «Соціально-педагогічні аспекти ресоціалізації вихованців Центрів соціально-психологічної реабілітації», опублікованій у співавторстві з Р. Вайнолою, авторським є висвітлення складових педагогічного забезпечення ресоціалізації вихованців.

Апробація результатів дослідження. Основні положення і результати дослідження було представлено у доповідях і повідомленнях на наукових та науково-практичних конференціях різного рівня: *міжнародних* – «Социальное взаимодействие в различных сферах жизнедеятельности» (Россия, Санкт-Петербург, 5-6.12.2014 р.), «Формы и методы социальной работы в различных сферах жизнедеятельности» (Россия, Улан-Удэ, 2-4.12.2015 р.), «Суспільні проблеми сучасної соціології, психології та соціальної роботи» (Херсон, 12.03.2015 р.), «Шості Сіверянські соціально-психологічні читання» (Чернігів, 25.11.2015 р.), «Actual questions and problems of development of social sciences» (Польща, Кельце, 28-30.06.2016 р.); *всеукраїнських* – «Педагогіка здоров'я» (Херсон, 28.04.2016 р.), «Студентський науковий вимір соціально-педагогічних проблем сьогодення» (Ніжин, 27.04.2016 р.), Других соціально-педагогічних читаннях ім. І.Д. Звереві (Київ, 30.05.2017 р.).

Результати дисертаційного дослідження обговорювалися на щорічних звітно-наукових конференціях професорсько-викладацького складу Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова та на засіданнях кафедри соціальної педагогіки факультету соціально-економічної освіти та управління (2013 – 2017 рр.)

Публікації. Основні результати дисертаційного дослідження відображені у 15 наукових та науково-методичних працях. З них: 1 методичні рекомендації, 11 праць одноосібних та 3 у співавторстві (6 статей у провідних наукових фахових виданнях України, 1 зарубіжна публікація, 7 тез доповідей).

Загальний обсяг особистого доробку становить 7,29 друкованих аркушів.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається із анотації, вступу, двох розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (255 найменувань) та додатків. Загальний обсяг роботи становить 258 сторінок, із них: 166 сторінок основного тексту, 11 додатків, які складають 67 сторінок. Робота містить 4 таблиці та 28 рисунків, що займають 21 сторінку.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність дослідження, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, методи дослідження; розкрито наукову новизну, практичне значення отриманих результатів; подано інформацію про апробацію та впровадження результатів дослідження, наведено відомості про структуру та обсяг дисертації.

У першому розділі – *«Теоретико-методичні засади педагогічного забезпечення ресоціалізації вихованців Центрів соціально-психологічної реабілітації дітей»* – процес ресоціалізації схарактеризовано як соціально-педагогічну проблему; визначено особливості процесу ресоціалізації вихованців

Центрів соціально-психологічної реабілітації дітей; обґрунтовано критерії, виявлено показники та визначено рівні ресоціалізації вихованців Центрів соціально-психологічної реабілітації дітей.

Аналіз досліджень і публікацій з питань соціалізації засвідчив наявність інтересу вчених до: концепцій соціалізації особистості (Н. Лавриченко, М. Лукашевич, А. Мудрик); особливостей особистісного розвитку дітей в умовах цілеспрямованого виховання (І.Дубровіна, В.Мухіна, А.Прихожан та ін.); причин та умов виникнення недоліків у вихованні дітей в неблагополучних сім'ях (Т.Алексєєнко, Н.Толстих, І.Трубавіна та ін.).

Поняття «соціалізація» (за А. Капською) трактується як процес активної діяльності, включення індивіда в соціальне середовище.

Ресоціалізацію особистості охарактеризовано (за С. Яковенко) як процес соціального оновлення особистості, засвоєння нею повторно (у разі десоціалізації) або вперше (у випадку асоціалізації або відставання в соціалізації) позитивних, з погляду суспільства, соціальних норм і цінностей, взірців поведінки. У даному понятті префікс «ре» означає руйнування засвоєних особистістю у процесі асоціалізації (чи десоціалізації) антигромадських норм і цінностей та прищеплення тих цінностей і взірців поведінки, що схвалюються суспільством.

Аналіз праць науковців (Я. Гошовський, Н. Лавриченко та ін.) дозволив тлумачити *ресоціалізацію вихованців Центрів соціально-психологічної реабілітації дітей* як цілеспрямоване повернення дитини-вихованця в позитивне соціальне середовище як повноцінного члена суспільства, шляхом корекції особистісних якостей індивіда, формування в нього стійких моральних принципів, розвитку уявлень про позитивні, з погляду суспільства, соціальні норми, цінності та взірці поведінки.

На основі аналізу та узагальнення результатів наукових досліджень (Л. Волинець, Л. Завацька, А. Полянничко, І. Хоронжук, С. Черняєва) виокремлено та охарактеризовано *основні групи особливостей процесу ресоціалізації* вихованців Центрів соціально-психологічної реабілітації дітей: 1) особливості процесу адаптації дитини до нових умов життя (інтенсивність, адаптаційний потенціал, форми (акомодація, конформізм, асиміляція) та види (активний, пасивний) здійснення даного процесу); 2) особливості перебування дитини в тимчасовому колективі (попереднє середовище соціалізації, правила і норми взаємодії, змінність дитячого колективу, режимність перебування дітей у Центрі, організація роботи в малих групах, різновіковий склад дитячого колективу); 3) особливості організації виховної діяльності з дітьми (пріоритет суспільно-корисної діяльності, форми роботи (групової чи індивідуальної), терапевтичний характер, інтеграція в соціумі); 4) особливості прояву деприваційних станів у вихованців Центрів соціально-психологічної реабілітації дітей (закладова, родинна, комунікативна та екзистенційна депривація); 5) особливості організації особистісного розвитку вихованців Центрів (колективне «ми», соціальний статус «нічийності», феномен суспільної власності, регламентація та контроль ззовні).

Визначення особливостей ресоціалізації вихованців Центрів соціально-психологічної реабілітації дітей дозволило обґрунтувати *критерії та показники*

ресоціалізації: *спонукально-мотиваційний критерій* (бажання змінити життя на краще, прагнення інтеграції в соціально-позитивному середовищі, просоціальність мотивації); *регулятивно-вольовий критерій* (цілеспрямованість, соціальна активність, саморегуляція поведінки); *поведінково-операційний критерій* (комунікативність, конструктивність, гнучкість поведінки).

Рівень ресоціалізації вихованців Центрів соціально-психологічної реабілітації дітей визначено як міру постійності та тривалості прояву показників ресоціалізації в свідомості, мотивації та поведінці вихованців. Здійснено змістову характеристику таких рівнів ресоціалізації вихованців Центрів соціально-психологічної реабілітації дітей: *оптимальний, конструктивний, репродуктивний*.

Оптимальний рівень ресоціалізації характеризується максимально можливим проявом у вихованців таких показників: розвинутим бажанням змінити життя на краще; усвідомленим прагненням інтеграції в соціально-позитивне середовище; сформованою потребою у створенні та реалізації власних ідей на основі просоціальності мотивації; усвідомленим і конструктивним аналізом власної діяльності; помітною цілеспрямованістю; розвинутими здібностями до саморегуляції поведінки; яскравими проявами соціальної активності; стійкими високорозвиненими комунікативними вміннями; конструктивністю мислення; стиль поведінки та взаємодії характеризується гнучкістю, оригінальністю та новизною.

Конструктивний рівень ресоціалізації вихованців Центрів реабілітації дітей визначається наявністю певного поєднання суспільно-позитивних та негативних проявів у ресоціалізації вихованців: присутнім бажанням змінити життя на краще; неповним усвідомленням необхідності інтеграції в соціально позитивному середовищі; нечітким усвідомленням необхідності реалізації власних ідей; цілеспрямованістю; проявом здатності до саморегуляції поведінки; наявністю певних соціальних ініціатив; розвиненістю окремих комунікативних вмінь; конструктивності мислення; стиль поведінки та взаємодії характеризується гнучкістю (із ситуативними змінами настрою).

Репродуктивний рівень характеризується мінімальними (на рівні репродукції) проявами ресоціалізації: бажання змінити життя на краще в цілому присутнє, але не домінує; не визначене прагнення інтеграції в соціально позитивному середовищі; відсутня просоціальність мотивації; невизначеність цілей, слабка саморегуляція поведінки; прояви соціальної пасивності; комунікативні вміння слабкорозвинені; прояв деструктивності мислення; стиль поведінки та взаємодії не гнучкий (постійні зміни настрою).

Експериментальною базою дослідження стали: Центр соціально-психологічної реабілітації дітей №1 м. Києва; Київський обласний центр соціально-психологічної реабілітації дітей «Оберіг» м. Богуслав Київської області та Черкаський навчально-реабілітаційний центр Черкаської обласної ради, м. Черкаси, Черкаської області. Даний етап дослідження тривав протягом 2015-2016 рр., загальна вибірка склала 382 особи, з яких: 158 вихованців (80 хлопців та 78 дівчат, вік яких становив від 12 до 18 років), 200 батьків (або осіб, що їх замінюють) та 24 фахівці центрів соціально-психологічної реабілітації дітей. Вибірка вихованців становить лише експериментальну групу, адже специфіка проведення нашої експериментальної

роботи полягала в тому, що дана цільова категорія – вихованці Центрів соціально-психологічної реабілітації – перебувають у закладі досить короткий термін часу (3-9 місяців), а загальна чисельність вихованців у центрі постійно змінюється. Цим обумовлено оперативність проведення дослідження та домінуючий індивідуальний підхід до оцінки рівня ресоціалізації кожного вихованця.

На пілотному етапі дослідження в результаті контент-аналізу навчально-методичної документації Центрів соціально-психологічної реабілітації дітей (планів виховної роботи, планів соціальних педагогів і психологів) констатовано, що завдання ресоціалізації вихованців не відображено в жодному з річних планів роботи 24-ох спеціалістів. З'ясовано, що робота фахівців проводиться переважно за напрямками реабілітації та інтеграції вихованців. При цьому у планах і змісті соціально-виховної роботи Центрів відведено недостатньо уваги формам роботи за участю батьків (осіб, що їх замінюють). У планах також відсутні форми роботи за межами Центрів, в середовищі територіальної громади. Виявлені недоліки обумовили необхідність розгортання експериментальної роботи.

На констатувальному етапі експерименту застосовано такі *діагностичні методики*: методика діагностики особистості на мотивацію до успіху за Т. Елерсом, методика діагностики міри готовності особистості до ризику А. Шуберт, методика діагностики соціально-психологічної адаптації К.Роджерса і Р.Даймонда, методика «Дім-Дерево-Людина» Дж. Бука, методика діагностики комунікативної установки В.Бойко, тест комунікативних умінь Л.Міхельсона, авторська анкета для соціальних педагогів та практичних психологів Центрів соціально-психологічної реабілітації дітей.

Встановлено, що із 158 вихованців у 93 осіб – 58,86%, спостерігається репродуктивний рівень сформованості показників ресоціалізації, вони не готові до вибуття з Центрів соціально-психологічної реабілітації та потребують посиленої соціально-педагогічної і психологічної допомоги. Незначна частина вихованців (38 осіб – 24,05%) виявили показники ресоціалізації на конструктивному рівні, вони успішно проходять процес ресоціалізації, проте потребують контролю та фахової соціально-педагогічної допомоги. Найменша частка вихованців (27 осіб – 17,09%) продемонструвала показники ресоціалізації на оптимальному рівні, вони активно і самостійно проходять процес ресоціалізації, засвоюють нові соціально позитивні норми, розвивають свої вміння та знання, бажають змінити своє життя на краще.

Аналіз результатів анкетування фахівців Центрів соціально-психологічної реабілітації дітей (24 особи) засвідчив, що 19 респондентів (79,17%) ефективно здійснюють свою роботу та планують надалі працювати з дітьми в Центрах соціально-психологічної реабілітації. При цьому ефективність наявного педагогічного забезпечення відзначили лише 6 осіб (25%), інші висловлюють незадоволеність методичним забезпеченням, власною готовністю до забезпечення процесу ресоціалізації вихованців. Готовими до змін у соціально-виховній системі Центрів виявилось 20 осіб (83,33%), що засвідчує позитивне налаштування педагогів та психологів до впровадження нового педагогічного забезпечення процесу ресоціалізації вихованців Центрів соціально-психологічної реабілітації дітей.

Дані, отримані під час констатувального експерименту, засвідчили необхідність розробки педагогічного забезпечення процесу ресоціалізації вихованців Центрів соціально-психологічної реабілітації дітей.

У другому розділі – *«Механізми реалізації педагогічного забезпечення ресоціалізації вихованців Центрів соціально-психологічної реабілітації дітей»* – охарактеризовано педагогічне забезпечення процесу ресоціалізації вихованців Центрів соціально-психологічної реабілітації дітей; описано процес роботи з впровадження механізмів реалізації педагогічного забезпечення ресоціалізації вихованців Центрів соціально-психологічної реабілітації дітей; здійснено експериментальну перевірку ефективності педагогічного забезпечення процесу ресоціалізації вихованців.

Проведений теоретико-методологічний аналіз наукових джерел (О. Безпалько, А.Капська, Ж.Петрочко) дозволив розглядати поняття *«педагогічне забезпечення ресоціалізації вихованців Центрів соціально-психологічної реабілітації дітей»* як комплекс педагогічних засобів, механізмів та шляхів їх реалізації, що сприяє активізації досвіду та потенціалу вихованців, а також розширює можливості навчально-виховної роботи Центрів соціально-психологічної реабілітації дітей з метою підвищення ефективності процесу ресоціалізації вихованців.

Складові педагогічного забезпечення процесу ресоціалізації визнано важливими змістовими одиницями, що системно впливають на підвищення рівня сформованості показників ресоціалізації вихованців Центрів соціально-психологічної реабілітації дітей. Охарактеризовано такі *складові педагогічного забезпечення процесу ресоціалізації вихованців Центрів соціально-психологічної реабілітації дітей*: мета, принципи, змістові напрями, механізми та шляхи їх реалізації.

Метою педагогічного забезпечення процесу ресоціалізації вихованців Центрів соціально-психологічної реабілітації дітей є сприяння подоланню перешкод чи відставання в процесі ресоціалізації дітей за допомогою комплексу корекційно-реабілітаційних форм соціально-педагогічної роботи.

Принципи педагогічного забезпечення процесу ресоціалізації вихованців Центрів соціально-психологічної реабілітації дітей – це вимоги до його змісту, організації та шляхів реалізації. Серед них: принцип цілеспрямованості, принцип рефлексивності, принцип партнерства, принцип суб'єктивності, принцип синергетичності, принцип єдності навчальної, виховної та корекційної роботи у виконанні завдань ресоціалізації.

Визначено *змістові напрями педагогічного забезпечення*: 1) розвиток показників спонукально-мотиваційного критерію ресоціалізації вихованців Центрів: формування та засвоєння навичок демократичної культури, виконання громадянських обов'язків, взяття відповідальності (за себе, родину, суспільство), формування цілісного світогляду, опанування соціальними навичками; 2) розвиток показників регулятивно-вольового критерію ресоціалізації вихованців Центрів: сприяння усвідомленому вибору життєвих стратегій, забезпечення реалізації прав, можливостей та мотивації майбутнього соціального і професійного розвитку; 3) розвиток показників поведінково-операційного критерію ресоціалізації

вихованців Центрів: розвиток навичок спілкування, культури комунікації, розвиток самопізнання, самооцінки, самовизначення.

Механізми реалізації педагогічного забезпечення процесу ресоціалізації вихованців Центрів визначено як сукупність цілеспрямованих, взаємопов'язаних, педагогічно керованих процесів, що забезпечують успішність ресоціалізації вихованців у навчально-виховній роботі Центрів реабілітації.

Обґрунтовано *шляхи* реалізації механізмів педагогічного забезпечення процесу ресоціалізації вихованців Центрів соціально-психологічної реабілітації дітей: 1) забезпечення участі вихованців Центрів соціально-психологічної реабілітації дітей у процесі ресоціалізації (визначення потреб дітей та на основі цього підбір таких форм соціально-педагогічної роботи, що мотивуватимуть дітей до активної участі у виконанні завдань корекційно-реабілітаційної програми); 2) спрямування роботи соціальних педагогів та психологів Центрів соціально-психологічної реабілітації дітей на реалізацію завдання забезпечення процесу ресоціалізації вихованців; 3) розгортання роботи щодо залучення батьків (осіб, що їх замінюють) та наставників вихованців Центрів соціально-психологічної реабілітації дітей до співпраці за напрямом ресоціалізації.

На *формульовальному етапі* дослідження здійснено упровадження педагогічного забезпечення процесу ресоціалізації вихованців Центрів соціально-психологічної реабілітації дітей: розроблено та впроваджено комплексну програму по роботі з вихованцями «Ти здатен на більше!», форми роботи з батьками вихованців (або особами, що їх замінюють) та фахівцями Центрів соціально-психологічної реабілітації дітей. Експериментальною базою дослідження стали: Центр соціально-психологічної реабілітації дітей №1 м. Києва; Київський обласний центр соціально-психологічної реабілітації дітей «Оберіг» м. Богуслав Київської області та Черкаський навчально-реабілітаційний центр Черкаської обласної ради, м. Черкаси, Черкаської області. Даний етап дослідження проводився протягом 2016-2017 рр., загальна вибірка склала 382 особи, з яких: 158 вихованців (80 хлопців та 78 дівчат, вік яких становив від 12 до 18 років), 200 батьків (або осіб, що їх замінюють) та 24 фахівці Центрів соціально-психологічної реабілітації дітей. Вибірка вихованців становить лише експериментальну групу.

З метою підвищення рівня прояву показників спонукально-мотиваційного критерію ресоціалізації вихованців Центрів було впроваджено такі форми роботи: терапевтичні заняття «Пізнай свій внутрішній світ» та «Знайди товариша!», виховні години «Проблема? Знайдемо вихід!» та «Читати – це сучасно!», заняття з елементами тренінгу «Я можу Все!», тематична екскурсія на виставку «Історія української родини» в Музей української природи, архітектури та побуту «Мамаєва Слобода», інтелектуальна гра «Граніт науки», конкурс «Наша Україна», круглий стіл «Мої плани на майбутнє».

На підвищення рівня прояву показників регулятивно-вольового критерію ресоціалізації вихованців Центрів було спрямовано такі форми роботи: заняття з елементами тренінгу «Досягнемо мрії!», «Моя самооцінка», «Нас не зламати!», «Лідер – це Я!», «Я контролюю себе!», конкурс «Наші засоби масової інформації», ерудит-шоу «Пізнайко», КВК «Без друзів мене трохи, а з друзями багато!».

Оптимізація розвитку показників поведінково-операційного критерію ресоціалізації вихованців Центрів відбувалася через упровадження таких форм роботи: терапевтичне заняття «Вчимося говорити!», заняття з елементами тренінгу «Моя впевненість у собі» та «Працюймо разом!», година «неформального» спілкування «Без конфліктів жити веселіше», виховна година «Традиції – це...», анонімне листування з психологом «Скринька довіри», вечір спілкування «Ігри, в які грають люди» (за книгою Е.Берна), конкурс театралізованої пісні та виробів декоративно-прикладного мистецтва «Всі веснянку заспіваймо».

Спілкування вихованців із батьками (особами, що їх замінюють) відбувалося під час проведення батьківського вечору «Майбутнє моєї дитини! Яким я його бачу?» та сімейної інтелектуальної гри «Сімейний IQ», терапевтичного заняття «Моя сім'я – моя фортеця!», вікторини «Наша українська сім'я», читацької конференції «Моя сім'я має бути кращою».

З урахуванням більшості показників ресоціалізації вихованців Центрів соціально-психологічної реабілітації дітей розроблено комплексні форми соціально-педагогічної роботи: свята («Міжнародний День сім'ї», День вчителя «Здоров'я Вам, наші педагоги!», «Низький уклін Вам, жінки!)), театралізоване свято «Ой, на Івана, та й на Купала»), тематичні дні (День захисту дітей, День спорту, День українського козацтва) тощо.

Соціально-педагогічна робота з педагогами (вихователями) та психологами Центрів соціально-психологічної реабілітації дітей проводилася у формі лекцій (теми: «Процес порушення соціалізації як соціально-педагогічна проблема», «Особливості процесу ресоціалізації вихованців Центрів соціально-психологічної реабілітації дітей») та педагогічних семінарів (теми: «Причини та наслідки порушення процесу соціалізації дітей», «Що потрібно для успішної ресоціалізації вихованців Центрів соціально-психологічної реабілітації дітей» та «Педагогічне забезпечення процесу ресоціалізації вихованців Центрів соціально-психологічної реабілітації дітей»).

Залучення батьків вихованців Центрів соціально-психологічної реабілітації дітей (осіб, що їх замінюють) до соціально-виховного процесу відбувалося шляхом пояснення їм важливості змін у їхньому житті, збереження сім'ї, повернення їхньої дитини в сім'ю. Основними формами соціально-педагогічної роботи з батьками були: батьківський лекторій (лекції: «Особливості навчання та виховання вихованців Центрів», «Роль батьків у вихованні дітей», «Сім'я як основний інститут соціалізації дитини»); інтерактивні заняття («Влада батьків над долею дітей», «Відчуй почуття власної дитини», «Як правильно виховувати свою дитину?», «Компромісне виховання», «Що повинні знати хороші батьки?»); батьківські кола допомоги (тема обговорення обиралася спільно з батьками вихованців до кожних наступних зборів).

Під час експериментальної роботи ми прагнули сприяти впровадженню форм наставництва дітей, що потрапили в складні життєві обставини. Наставництво ми розглядали як добровільну безоплатну діяльність, будь-якого громадянина України, що досяг повноліття і має бажання та можливість стати «другом» дитині, яка позбавлена батьківського піклування: відвідувати її, проводити з нею дозвілля,

допомагати з навчанням. Під час експерименту впроваджено такі форми наставництва, як: екскурсії, кіно-походи, запрошення дитини в гості до наставника, допомога наставником у виконанні домашнього завдання дитини, спортивні ігри, музичні заняття, колективне створення колажів, впорядкування території Центру тощо.

На *контрольному етапі дослідження* повторний аналіз ефективності проведеної дослідно-експериментальної роботи здійснено в два етапи. На першому – проведено опис та узагальнення емпіричних даних, побудову частотних та відсоткових розподілів за кожним із визначених критеріїв ресоціалізації вихованців та відповідними показниками; графічно представлено одержані ряди та їх аналіз. Діагностичні методики були ідентичні до тих, що використовувалися на етапі констатувального експерименту. Результати оцінювання динаміки рівнів сформованості показників ресоціалізації вихованців Центрів подано у вигляді діаграми (рис. 1).

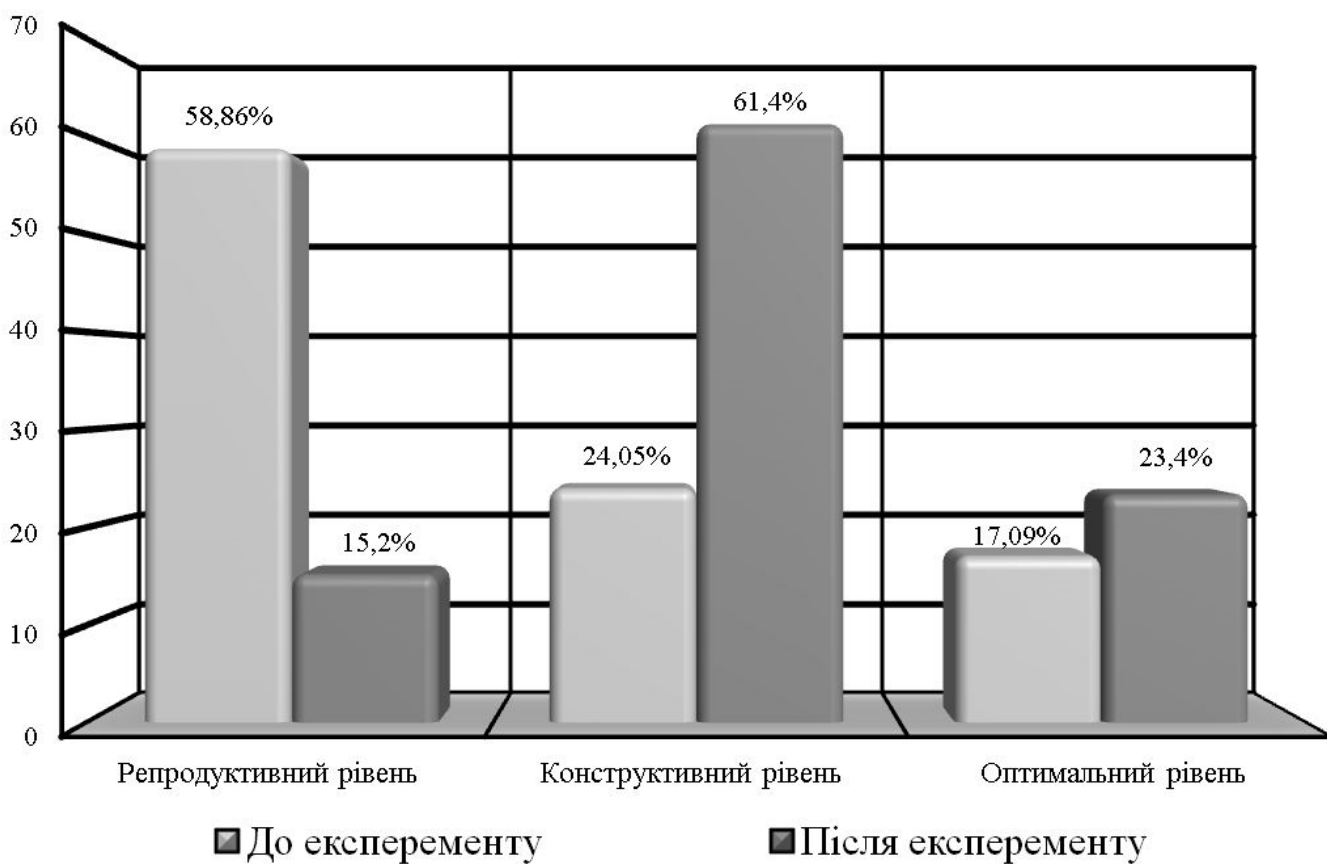

Рис.1. Результати сформованості показників ресоціалізації вихованців Центрів за всіма рівнями

Аналіз цифрових даних дозволив засвідчити, що позитивна динаміка оптимального рівня прояву показників ресоціалізації вихованців становила 6,33% (10 осіб), динаміка на конструктивному рівні прояву показників ресоціалізації вихованців становила 37,34% (59 осіб). Значущі зміни відбулися на репродуктивному рівні прояву показників ресоціалізованості вихованців. Частка дітей з таким рівнем зменшилася на 43,67% (69 осіб), що вказує на те, що у них відбулися якісні особистісні зміни.

Найбільш суттєво змінилися дані за показниками: «бажання змінити життя на краще» (17,1% – 27 осіб), «соціальна активність» (19% – 30 осіб), «комунікативність» (28% – 44 особи). Найменшу динаміку зафіксовано за такими показниками, як: «цілеспрямованість» (5,7% – 9 осіб (за методикою Дж. Бука) та 7% – 11 осіб (за методикою К. Роджерса) та «прагнення інтеграції в соціально-позитивному середовищі» (1,9% – 3 особи).

Аналіз результатів експериментальної роботи довів ефективність впровадженого педагогічного забезпечення процесу ресоціалізації вихованців Центрів соціально-психологічної реабілітації дітей, підтвердженням чого є зафіксовані достовірні якісні й кількісні зміни у бік зменшення частки вихованців із репродуктивним рівнем та збільшенням частки вихованців із оптимальним та конструктивним рівнем ресоціалізації.

Проведення та аналіз результатів авторської анкети для фахівців Центрів соціально-психологічної реабілітації дітей вказують на те, що 22 особи – 91,66% (19 осіб – 79,16% до експериментальної роботи) ефективно здійснюють соціально-педагогічну роботу з ресоціалізації дітей та планують надалі працювати з вихованцями, щоб покращувати умови їх перебування в Центрах соціально-психологічної реабілітації та поліпшувати процес ресоціалізації дітей. Позитивне сприйняття нових методичних підходів присутнє у відповідях 18 осіб – 75% (6 осіб – 25% до експериментальної роботи). Педагоги та психологи мотивують зміну свого ставлення тим, що з'явилося чітко визначене, доступне педагогічне забезпечення та методичні рекомендації. Готовими до змін у виховній системі Центрів, як і під час первинного опитування, виявилось 20 осіб – 83,33%.

Порівняння результатів дослідження до проведення та після проведення формувального етапу експерименту дає нам можливість стверджувати про дієвість педагогічного забезпечення ресоціалізації вихованців Центрів соціально-психологічної реабілітації дітей та ефективність механізмів його впровадження.

ВИСНОВКИ

У дисертації запропоновано теоретичне узагальнення та практичне розв'язання наукової проблеми ресоціалізації вихованців Центрів соціально-психологічної реабілітації, що полягає у здійсненні теоретико-методичного аналізу сутності процесу ресоціалізації вихованців Центрів соціально-психологічної реабілітації дітей, розробці та впровадженні педагогічного забезпечення цього процесу. Результати дослідження підтвердили правомірність основних ідей і положень щодо ресоціалізації вихованців Центрів соціально-психологічної реабілітації дітей та засвідчили досягнення мети, виконання поставлених завдань, що є підставою для подальших *висновків*:

1. Теоретично розкрито сутність проблеми ресоціалізації особистості та виявлено особливості процесу ресоціалізації вихованців Центрів соціально-психологічної реабілітації дітей. Ресоціалізацію особистості охарактеризовано як процес соціального оновлення особистості, засвоєння нею позитивних, з погляду суспільства, соціальних норм і цінностей, взірців поведінки. Визначено, що

ресоціалізація вихованців Центрів соціально-психологічної реабілітації дітей – це цілеспрямоване повернення дитини-вихованця в позитивне соціальне середовище як повноцінного члена суспільства, шляхом корекції особистісних якостей індивіда, формування в нього стійких моральних принципів, розвитку уявлень про позитивні, з погляду суспільства, соціальні норми, цінності та взірці поведінки. Виокремлено такі групи особливостей процесу ресоціалізації вихованців Центрів соціально-психологічної реабілітації дітей: особливості процесу адаптації дитини до нових умов життя; особливості перебування дитини в тимчасовому колективі; особливості організації виховної діяльності дітей; особливості прояву деприваційних станів у дітей; особливості організації особистісного розвитку вихованців Центрів.

2. Обґрунтовано критерії, виявлено показники та визначено рівні ресоціалізації вихованців Центрів соціально-психологічної реабілітації дітей. Показниками спонукально-мотиваційного критерію обрано: бажання змінити життя на краще, прагнення інтеграції в соціально-позитивному середовищі, просоціальність мотивації; регулятивно-вольового – цілеспрямованість, соціальна активність, саморегуляція поведінки; поведінково-операційного – комунікативність, конструктивність та гнучкість поведінки. Визначено рівні ресоціалізації вихованців Центрів соціально-психологічної реабілітації дітей (оптимальний, конструктивний, репродуктивний), що засвідчують міру прояву сформованих показників у вихованців. Оптимальний рівень ресоціалізації характеризується максимально можливими для вихованців Центрів соціально-психологічної реабілітації дітей проявами показників. Конструктивний рівень ресоціалізації вихованців Центрів реабілітації дітей визначається наявністю певного поєднання суспільно-позитивних та негативних результатів у ресоціалізації вихованців. Прояви показників на репродуктивному рівні засвідчують мінімальний результат ресоціалізації чи його відсутність. На констатувальному етапі експерименту встановлено, що з 158 вихованців значуща більшість (93 особи – 59%) виявили репродуктивний рівень сформованості показників ресоціалізації; понад третина вихованців (38 осіб – 24%) виявили показники ресоціалізації на конструктивному рівні; частина вихованців (27 осіб – 17%) виявили показники ресоціалізації на оптимальному рівні.

3. Педагогічне забезпечення ресоціалізації вихованців Центрів соціально-психологічної реабілітації дітей представлено як комплекс педагогічних засобів, механізмів та шляхів їх реалізації, що сприяє активізації досвіду та потенціалу вихованців, а також розширює можливості навчально-виховної системи Центрів соціально-психологічної реабілітації дітей з метою підвищення ефективності процесу ресоціалізації вихованців. Охарактеризовано складові педагогічного забезпечення процесу ресоціалізації вихованців Центрів соціально-психологічної реабілітації дітей (мета, принципи, змістові напрями, механізми та шляхи їх реалізації) та визначено змістові напрямки педагогічного забезпечення: формування та засвоєння навичок демократичної культури, виконання громадянських обов'язків, взяття відповідальності (за себе, родину, суспільство), формування цілісного світогляду, опанування соціальними навичками; сприяння усвідомленому вибору життєвих стратегій, забезпечення реалізації прав, можливостей та мотивації майбутнього соціального і професійного розвитку; розвиток навичок спілкування,

культури комунікацій, розвиток самопізнання, самооцінки, самовизначення. Окреслено шляхи реалізації механізмів педагогічного забезпечення процесу ресоціалізації вихованців Центрів соціально-психологічної реабілітації дітей: забезпечення участі вихованців Центрів у процесі ресоціалізації; спрямування роботи соціальних педагогів та психологів Центрів соціально-психологічної реабілітації дітей на реалізацію завдання забезпечення процесу ресоціалізації вихованців; розгортання роботи щодо залучення батьків, осіб, що їх замінюють, та наставників вихованців Центрів соціально-психологічної реабілітації дітей до співпраці за напрямом ресоціалізації.

4. Здійснено оцінювання і доведено ефективність розробленого та впровадженого педагогічного забезпечення процесу ресоціалізації вихованців Центрів та форм соціально-педагогічної роботи з ними. Упроваджено комплексну програму ресоціалізації вихованців Центрів соціально-психологічної реабілітації дітей «Ти здатен на більше!», що містить три взаємопов'язані модулі: «Не втрачаймо час», «Світ від А до Я», «Разом цікавіше». Апробовано форми соціально-педагогічної роботи з батьками (особами, що їх замінюють) вихованців (батьківський лекторій, інтерактивні заняття, батьківські кола допомоги) та фахівцями Центрів соціально-психологічної реабілітації дітей (лекції, педагогічні семінари). Аналіз та оцінка результатів експериментальної роботи засвідчує наявність позитивних змін у рівнях показників досліджуваних критеріїв ресоціалізації вихованців. Позитивна динаміка оптимального рівня прояву показників ресоціалізації вихованців становила 6,33% (10 осіб), динаміка на конструктивному рівні прояву показників ресоціалізації вихованців становила 37,34% (59 осіб).

Вивчення проблеми педагогічного забезпечення ресоціалізації вихованців Центрів соціально-психологічної реабілітації не вичерпується результатами даного дисертаційного дослідження. Перспективними напрямками подальшого дослідження означеної проблеми можуть бути: вивчення гендерних аспектів забезпечення процесу ресоціалізації вихованців Центрів реабілітації; визначення соціально-педагогічних умов ефективності ресоціалізації вихованців у різних вікових групах; особливості підготовки соціальних педагогів до сприяння ресоціалізації вихованців Центрів соціально-психологічної реабілітації дітей.

Список публікацій здобувача за темою дисертації:

Наукові праці, в яких опубліковано основні наукові результати дисертації:

1. Пидюра І.П. Педагогічне забезпечення ресоціалізації вихованців Центрів соціально-психологічної реабілітації дітей: метод. реком. для соціальних педагогів та вихователів Центрів соціально-психологічної реабілітації дітей / за заг. ред. Р. Х. Вайноли. Київ, 2017. 86 с.

2. Пидюра І.П. Особливості соціально педагогічної діяльності з ресоціалізації вихованців Центрів соціально-психологічної реабілітації дітей // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 11. Соціальна робота. Соціальна педагогіка. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2014. Випуск 18: зб. наук. праць. С. 164-171.

3. Пидюра І.П. Соціально-педагогічний портрет вихованців Центрів соціально-психологічної реабілітації дітей // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 11. Соціальна робота. Соціальна педагогіка. Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2014. Випуск 19: зб. наук. праць. С. 62-69.

4. Пидюра І.П. Необхідність існування Центрів соціально-психологічної реабілітації дітей в сучасному українському суспільстві // Науково-методичний журнал «Соціальна робота в Україні: теорія і практика». Київ, 2015. № 1-4. С. 126-135.

5. Пидюра І.П. Актуальність діяльності Центрів соціально-психологічної реабілітації дітей в умовах військових конфліктів на Україні // Нові технології навчання: наук.-метод зб. Київ: Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України, 2015. Вип. 86 (Ч 1.) С. 85-89.

6. Пидюра І.П. Особливості ресоціалізації дітей, що перебувають в Центрах соціально-психологічної реабілітації дітей // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 11. Соціальна робота. Соціальна педагогіка. Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2016. Випуск 22: зб. наук. праць. С. 90-97.

7. Пидюра І.П. Критерії, показники та рівні ресоціалізації вихованців Центрів соціально-психологічної реабілітації дітей // Український психолого-педагогічний науковий збірник. Науково-періодичний журнал. Львів, 2016. №8. С. 127-133.

8. Пидюра І.П. Критерії та показники ресоціалізації вихованців Центрів соціально-психологічної реабілітації дітей // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 11. Соціальна робота. Соціальна педагогіка. Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2017. Випуск 23: зб. наук. праць. С. 81-87.

9. Вайнола Р.Х., Пидюра І.П. Соціально-педагогічні аспекти ресоціалізації вихованців Центрів соціально-психологічної реабілітації дітей // ScienceRise: Pedagogical Education. Харків: НВП ПП «Технологічний центр», 2017. № 9(17). С. 4-8.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

10. Вайнола Р.Х., Пидюра І.П. Изучения потребностей воспитанников Центров социально-психологической реабилитации детей как важная составляющая ресоциализации // Социальное взаимодействие в различных сферах жизнедеятельности: материалы IV Междунар. научно-практ. конф. / Отв. ред. Е.И. Бражник, Н.Н. Суртаева, С.В. Кривых. Санкт-Петербург: Экспресс, 2014. С. 97-104.

11. Вайнола Р.Х., Пидюра І.П. Порушення процесу ресоціалізації у дітей, потенційних вихованців Центрів соціально-психологічної реабілітації дітей // Суспільні проблеми сучасної соціології, психології та соціальної роботи: збірник наукових праць II Всеукр. науково-практ. конф. Херсон, 2015. №3. С. 105-110.

12. Пидюра І.П. Социальная работа с учениками общеобразовательных учебных заведений с целью преодоления отклонений их моральных навыков // Формы и методы социальной работы в различных сферах жизнедеятельности: материалы III Междунар. научно-практ. конф., посвященной 10-летию открытия

первого в Бурятии кабинета медико-социальной помощи в поликлиническом звене / отв. ред. Ю.Ю. Шурыгина. Улан-Удэ: Изд-во ВСГУТУ, 2015. С. 272-273.

13. Пидюра І.П. Шляхи формування здорового способу життя у вихованців Центрів соціально-психологічної реабілітації дітей // Педагогіка здоров'я: збірник наукових праць VI Всеукр. науково-практ. конф. Харків, 2016. С. 341-346.

14. Пидюра І.П. Соціально-педагогічна робота з дітьми девіантної поведінки, як спосіб попередження їх потрапляння до Центрів соціально-психологічної реабілітації дітей // Студентський науковий вимір соціально-педагогічних проблем сьогодення: збірник матеріалів Всеукр. студентської науково-практ. конф. Ніжин: В-во НДУ ім. М.Гоголя, 2016. С. 145-148.

15. Пидюра І.П. Знання та вміння соціального педагога, що працює з вихованцями Центрів соціально-психологічної реабілітації дітей // International Scientific-Practical Conference «Actual questions and problems of development of social sciences»: Conference Proceedings, June 28-30, 2016. Kielce, Poland; Holy Cross University, 2016. С. 142-146.

АНОТАЦІЇ

Пидюра І.П. Педагогічне забезпечення ресоціалізації вихованців Центрів соціально-психологічної реабілітації дітей. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.05 – соціальна педагогіка. – Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова МОН України, Київ, 2017.

Дисертаційне дослідження присвячено проблемі ресоціалізації вихованців Центрів соціально-психологічної реабілітації дітей. Проаналізовано поняття «соціалізація» та «ресоціалізація»; розкрито сутність та особливості процесу ресоціалізації вихованців Центрів соціально-психологічної реабілітації дітей.

Здійснено аналіз стану проблеми ресоціалізації вихованців Центрів соціально-психологічної реабілітації дітей. Визначено критерії, показники та рівні ресоціалізації вихованців Центрів соціально-психологічної реабілітації дітей. Обґрунтовано сутність (комплекс педагогічних засобів, механізмів та шляхів їх реалізації) та складові (мета, принципи, змістові напрями, механізми та шляхи їх реалізації) педагогічного забезпечення ресоціалізації вихованців Центрів соціально-психологічної реабілітації дітей. Апробовано на практиці його ефективність.

Ключові слова: соціалізація, ресоціалізація, Центр соціально-психологічної-реабілітації дітей, вихованець, педагогічне забезпечення, педагогічні складові та механізми.

Пидюра И.П. Педагогическое обеспечение ресоциализации воспитанников Центров социально-психологической реабилитации детей. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.05 – социальная педагогика. – Национальный педагогический университет имени М. П. Драгоманова МОН Украины, Киев, 2017.

Диссертационное исследование посвящено проблеме ресоциализации воспитанников Центров социально-психологической реабилитации детей. Проанализировано понятие «социализация» и «ресоциализация»; раскрыто сущность и особенности процесса ресоциализации воспитанников Центров социально-психологической реабилитации детей.

Осуществлен анализ состояния проблемы ресоциализации воспитанников Центров социально-психологической реабилитации детей. Определены критерии, показатели и уровни ресоциализации воспитанников Центров социально-психологической реабилитации детей. Обосновано сущность (комплекс педагогических средств, механизмов и путей их реализации) и составляющие (цель, принципы, содержательные направления, механизмы и пути их реализации) педагогического обеспечения ресоциализации воспитанников Центров социально-психологической реабилитации детей. Апробирована на практике его эффективность.

Ключевые слова: социализация, ресоциализация, Центр социально-психологической реабилитации детей, воспитанник, педагогическое обеспечение, педагогические составляющие и механизмы.

Pydiura I.P. Pedagogical support for the resocialization of foster children from the social and psychological rehabilitation centres. – Manuscript copyright.

Dissertation in support of candidature for pedagogical sciences degree in specialty 13.00.05 – Social Pedagogy. – M.P. Drahomanov National Pedagogical University of the Ministry of Education and Science of Ukraine, Kyiv, Ukraine 2017.

The thesis describes the essence of “resocialization of foster children from the social and psychological rehabilitation centres” concept; defines the peculiarities of the resocialization process for foster children from the social and psychological rehabilitation centres; theoretically substantiates the components and mechanisms of the pedagogical support introduction for the resocialization of foster children from the social and psychological rehabilitation centres: criteria, indicators and levels of resocialization of foster children from the social and psychological rehabilitation centres; clarifies the interpretation of concepts: “resocialization of personality”; “pedagogical support” and description of directions for resocialization of foster children from the social and psychological rehabilitation centres; the forms and methods of resocialization of foster children from the social and psychological rehabilitation centres were further developed.

The practical significance of the dissertation research results is to introduce a qualitatively new pedagogical support for the process of resocialization of foster children from the social and psychological rehabilitation centres.

Based on analysis and generalization of scientific literature, the main groups were identified and characterized of process peculiarities for resocialization of foster children from the social and psychological rehabilitation centres. The criteria and indicators are substantiated of resocialization of foster children from the social and psychological rehabilitation centres. The level of resocialization of foster children from the social and psychological rehabilitation centres is defined as the degree of constancy and duration of resocialization indicators display in consciousness, motivation, and behaviour of foster children.

Pedagogical support for resocialization of foster children from the social and psychological rehabilitation centres is defined as a complex of pedagogical measures, mechanisms and forms of their implementation, which promotes the enhancement of own experience and potential in foster children, as well as expands the possibilities of teaching and educational system of the social and psychological rehabilitation centres for children in order to increase the efficiency of foster children resocialization .

It has been established that the components of pedagogical support for resocialization are important structural content units that systematically effect the increase of the indicators formation level for resocialization of foster children from social and psychological rehabilitation centres. The following components were characterised of the pedagogical support for resocialization of foster children from social and psychological rehabilitation centres: purpose, principles, content, directions, mechanisms, and forms of implementation.

The effectiveness was proved of the developed pedagogical support for resocialization of foster children from the centres, as well as forms of social-pedagogical work with them. A comprehensive program was implemented for resocialization of foster children from the social and psychological rehabilitation centres: “You are not doing yourself justice!” which includes three interrelated modules: “Do not waste time”, “Ins and outs of the world”, “It is more interesting together”. The forms were tested of social-pedagogical work with parents (persons who replace them) of the foster children (parent's lecture, interactive classes, parental assistance groups) and specialists of the social-psychological rehabilitation centres for children (lectures, pedagogical workshops). Results of experimental work analysis and evaluation show the positive changes in the indicators levels of resocialization criteria for foster children under study.

Keywords: socialization, resocialization, social and psychological rehabilitation centre for children, foster child, pedagogical support, pedagogical components and mechanisms.